

Autismespektertilstand

Forståelse og tilnærming

Fagkonsulent Christian Sørensen
Regionalt fagmiljø for autisme, ADHD og Tourettes syndrom (R-FAAT)

R-FAAT: Regionalt fagmiljø for autisme, ADHD og Tourettes syndrom

R-FAAT skal, i samarbeid med den øvrige spesialisthelsetjenesten, arbeide for at mennesker med diagnosene autisme, ADHD og Tourettes syndrom får tjenester som er likeverdige, individuelt tilrettelagt og som preges av kontinuitet og kvalitet.

Hva er en autismespektertilstand?

Diagnosen

Definisjon

Forekomst

Årsaksforklaringer

Autismespekteret

Kjernesymptomer

Maskering

Stress og tilrettelegging

Stressmodellen

Mestring

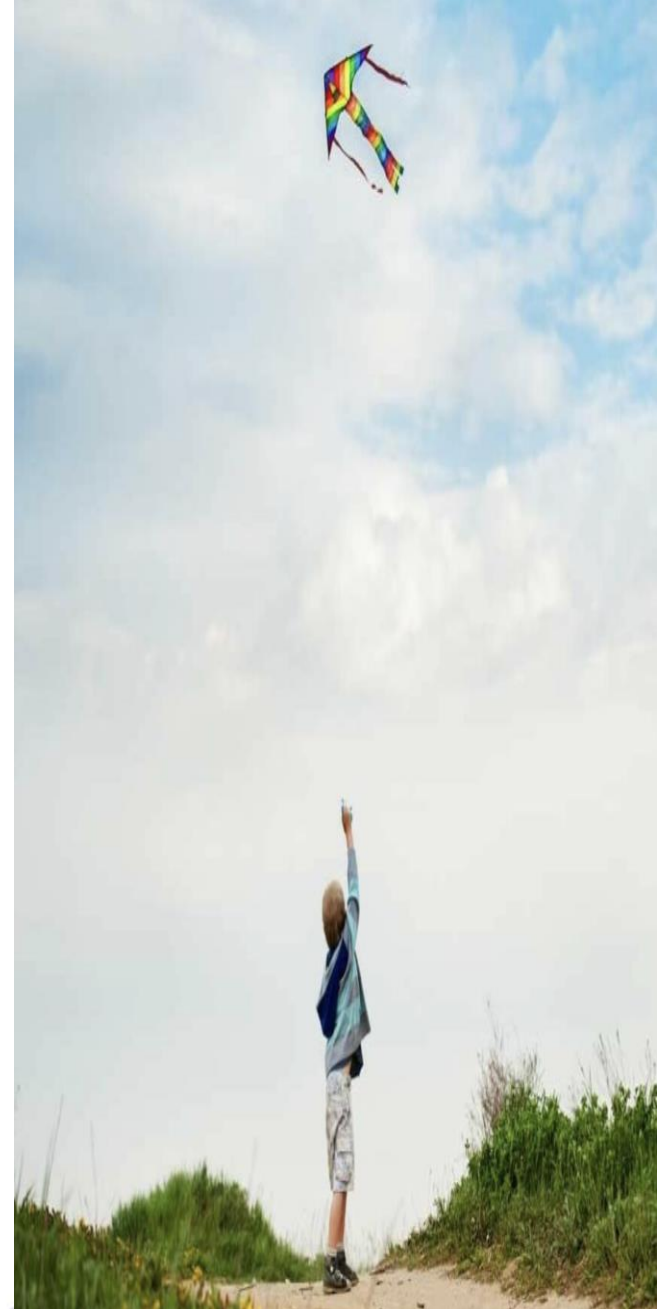

Hva er en autismespektertilstand?

- Diagnosen
- Autismespekteret
- Stress og tilrettelegging

Autismespektertilstand (ASD)

- Utviklingsforstyrrelse - Livsløp
- Presentasjon varierer ofte med alder og utvikling
- Symptombildet vil være forskjellig avhengig
 - Kjønn
 - Evnenivå
 - Tilstedeværelse av tilleggsvansker

Autismespektertilstand (ASD)

Kjennetegnes ved

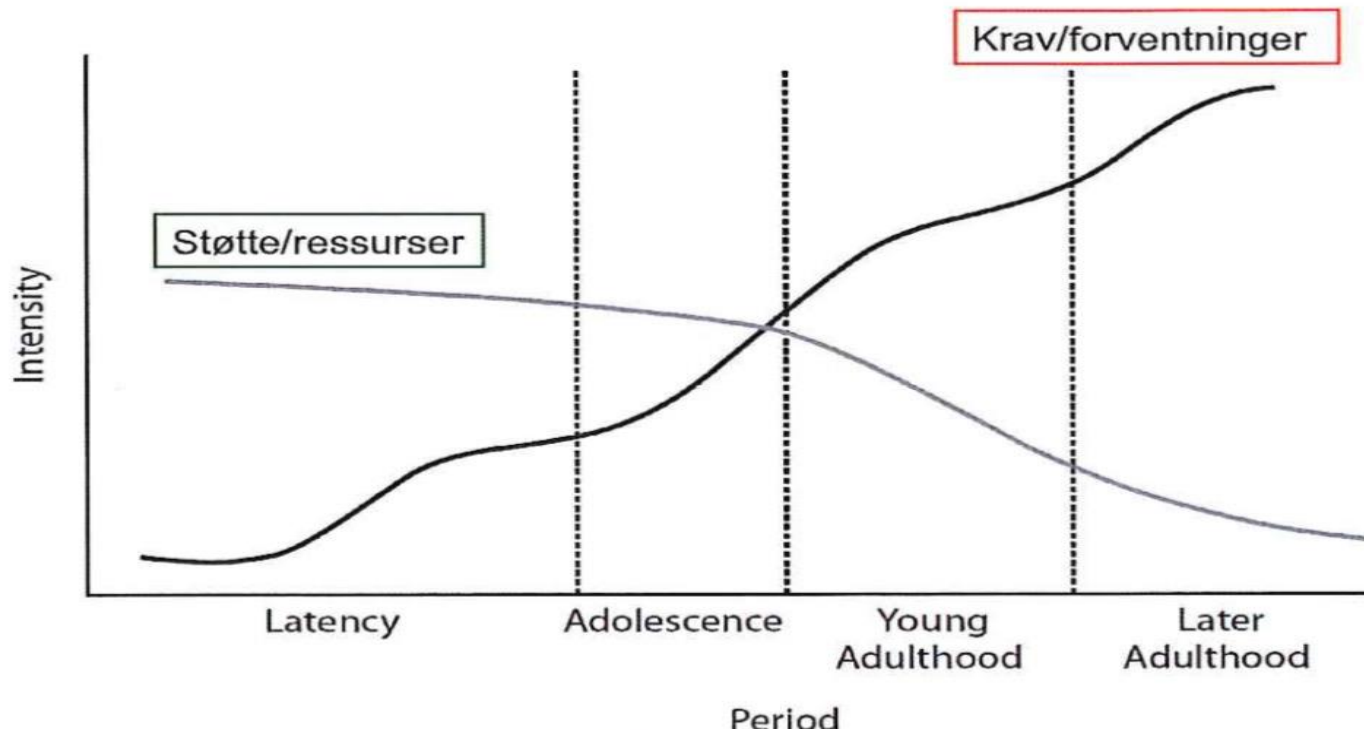
- Avvik i evnen til sosial interaksjon og kommunikasjon.
- Begrensede interesser og repertoar av aktiviteter og atferd

Diagnosen stilles på grunnlag av vurdering av atferdsmønstre og væremåte, grundige observasjoner og systematisk kartleggingsarbeid

Symptomene er samlet sett begrensende og gir en svikt i hverdagslig fungering

- Symptomer til stede i tidlig barndom/ utviklingsperioden
- Trenger ikke manifesteres fullt ut før sosiale krav har økt til personens begrensede kapasitet

Forekomst

Totalt fikk 29 765 barn og unge i alderen 2-30 år en autismediagnose i løpet av tidsperioden 2010-2022.

Dette utgjør 1,6 prosent av befolkningen i aldersgruppen.

De største økningene i årlige nye autismediagnoser ser vi blant:

- Jenter
- Eldre barn og unge uten språklige eller intellektuelle funksjonsnedsettelse
- Små barn under skolealder

Ballongen som sprakk

Hilmar var litt over ett år da han sluttet å snakke og le. I dag smiler han mellom ordene. Svært få er så heldige som Hilmar.

PUBLISERT 20. SEP. KL. 06:19 | OPPDATERT 22. SEP. KL. 10:00
Marianne Ytre-Eide Tom Balaard

NRK

Nyheter Sport Kultur Humor Distrikt Mer ~

Norge Siste nytt Dokumentar Klima NRK Ytring

Barn av innvandrere får oftere autisme

Rayan (4,5) er et av mange innvandrerbarn som har fått autisme. Nå skal forskere undersøke om miljøet rundt barna bidrar til den kraftige økningen i diagnoser.

MANGLER SVAR: Kimia med sønnen Rayan hjemme i leiligheten i Sandnessjøen i Nordland. Jafari har tenkt mye på hvorfor sønnen har fått autisme.
FOTO: INGVLID EDVARDSEN / NRK

Ingvild Edvardsen
Journalist

Vi rapporterer fra Sandnessjøen/Lørenskog
Publisert 8. feb. 2024 kl. 05:19
Oppdatert 9. feb. 2024 kl. 16:05

Artikkelen er mer enn ett år gammel.

FHI

Søk i Folkehelseinstituttet

In English

← 2025

Stadig flere barn og unge får ADHD- og autismsdiagnoser

Nyhet | Publisert 28.05.2025

Illustrasjon: FHI

Relaterte emner

Psykisk helse hos barn og unge

Nasjonalt kompetansemiljø for helsestasjons- og skolehelsetjenesten (NASKO)

Psykiske plager og lidelser

Sosial ulikhet i helse

 Denne nyheten er eldre enn 30 dager og informasjonen kan være utdatert

» [Ta meg til forsiden](#)

For autismsdiagnoser har økningen vært gradvis gjennom de siste ti årene. For ADHD har det vært en markant økning gjennom pandemien, spesielt blant jenter. Sosiale forskjeller spiller en vesentlig rolle for utviklingen av disse diagnosene.

» [Temautgave av Folkehelse rapporten 2025 - Barn og unges psykiske helse](#)

FHI har sett nærmere på utviklingen i nevrotviklingsdiagnoser hos barn og unge fra 2010 til 2024. Rapporten er en temautgave av Folkehelse rapporten og beskriver utviklingstrekk knyttet til barn og unges psykiske helse. Blant annet inneholder rapporten nye analyser av hvordan autisme- og ADHD-diagnoser har utviklet seg over tid i ulike aldersgrupper, etter foreldres inntekt og landbakgrunn, og etter hvilket fylke man bor i.

Bakgrunn for økt forekomst

Stadig økning de senere år

- Økt kunnskap om ASD i samfunnet
- Hjelpeapparatet er mer oppmerksomme og har mer kompetanse
- Tilstanden oppdages tidligere
- Samfunnet og skolen har også blitt mer krevende i forhold til sosiale ferdigheter
- Bedre diagnostisering. Endring i kriterier
- Reell økning?

Årsaksforklaringer

- Årsak er ikke fullstendig kjent
- Regnes som medfødt
- Enighet om at arvelige faktorer har stor betydning
- ASD er en atferdsdefinert diagnose uten biologiske markører (ingen medisinske tester)
- Psykososiale faktorer, spesielle opplevelser i barndommen eller vaksiner forårsaker ikke ASD

Hva er autismespektertilstand?

- Diagnosen
- **Autismespekteret**
- Stress og tilrettelegging

Autismespekterets kjerneområder

- * Sosialt samspill
- * Kommunikasjon
- * Interesse og atferd

Vanlige tilleggsutfordringer

Vanlige tilleggsutfordringer ved ASD

- **Problemer med ernæring**

Konsistens, farge, blandet mat

- **Søvnproblemer**

Hyppige oppvåkninger, mindre søvnbehov

- **Vansker med regulering av følelser og aktivitet**

Hyperaktivitet og inaktivitet

Dagens diagnosesystem

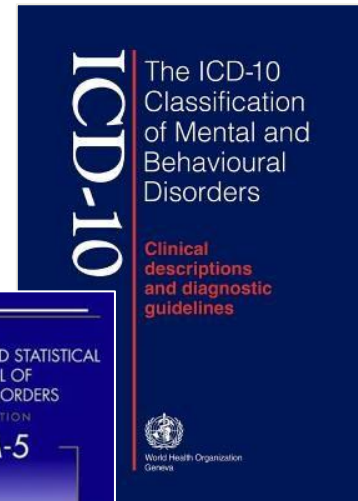
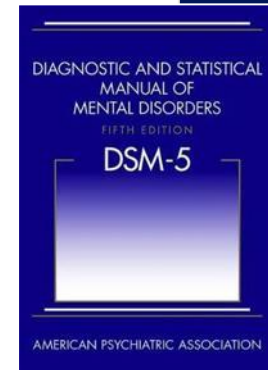
Flere undergrupper innen autismespekteret

Barneautisme

Atypisk autisme

Aspergers syndrom

Uspesifisert gjennomgripende utviklingsforstyrrelse

Revidering av diagnosemanual- Autismespekter

To hoved-symptomområder fremfor tre

Symptomene er samlet sett begrensende og gir en svikt i hverdagslig fungering

Spesifiserer om det i tillegg foreligger

- Nedsatt kognitiv funksjon
- Nedsatt språkfunksjon
- Kjent medisinsk eller genetisk tilstand eller miljømessig faktor
- Annen kjent nevroutviklingsforstyrrelse, mentale helseproblemer eller atferdsforstyrrelse

DSM-5/ICD-11

Sosialt samspill og kommunikasjon

- Vennskap
- Utfordringer med sosial- og emosjonell gjensidighet
 - Forståelse for andres tanker og følelsesuttrykk
 - Vansker med tolkning av sosiale signaler
 - Hvordan opptre i sosiale situasjoner
- Vansker med å lese og tilpasse seg sosiale situasjoner – forståelse av ”usynlige” regler
- Spontan deling av glede, interesser eller aktiviteter med andre

«Øvre del av ASD spekteret» har vanligvis

- Gode grammatiske språkferdigheter
- Godt ordforråd
- Normalt godt evnenivå

Tolke språk og ikke- språklig kommunikasjon

Pragmatisk språkbruk

Utnytte de **språklige ferdighetene** i kommunikasjonen

- Usagte samtaleregler
- Hvordan henvende seg til andre/ initiativ til samtale?
- Hvordan føre en samtale- samtaleflyt?
 - Åpne spørsmål og småprat
 - Ta tur i samtale
 - Tilpasse samtaletema til ulike situasjoner
- Bruk av fraser og spørsmål

Tolke språk og ikke- språklig kommunikasjon

Forståelse av underforstått mening

- Billedlig tale
- Ironi og sarkasme
- Flørt
- Ord/ fraser kan ha dobbel betydning

Tolke språk og ikke- språklig kommunikasjon

Ikke-verbal kommunikasjon

- Ansiktsuttrykk og mimikk
- Gester, blick og kroppsspråk
- Tonefall
- Kroppsholdning
- Setningsmelodi

Tolke språk og ikke- språklig kommunikasjon

Sosiale regler

- Normer
- Usynlige forventninger
- Bokstavelig forståelse

Å finne de rette ordene

- Kan streve med å finne presise og nøyaktige ord som beskriver ulike følelser
- Formidle nyanser i følelser gjennom kroppsspråk

Kan misforstås som å ikke være følelsesmessig berørt

Det kan være nyttig å utvide måter å kommunisere følelser på

- Ordforråd og repertoar av følelsesuttrykk

Kommunikasjon- Hva kan være hjelpsomt?

- Har personen oppfattet og forstått hva vi sier/ ber om?
- Understøtter vi budskapet når det er nødvendig?
Tydelighet, korte setninger, konkret budskap
- Viser vi ro og gir personen tid til å svare (latenstid)?
- Hjelper vi personen til å rette oppmerksomheten dit den er ønsket?
- Er personen i stand til å innfri det vi stiller krav om?
Eller trengs det mer hjelp eller tilrettelegging?

Maskering

Maskering/ kamuflering

Mestringsstrategi

- Bevisst eller ubevisst skjule autismesymptomene ved å oppføre seg på samme måte som jevnaldrende.
- Observerer andres væremåte

Men..

- Høyt stressnivå
- Sliten fysisk og mentalt
- Kan gå utover selvfølelse

Maskering kan være..

- Å late som en forstår
- Øve på øyekontakt selv om ubehagelig
- Lære seg sosiale fraser
- Prøve å dele de samme interesser som andre

Kvinner med autisme

- Økende oppmerksomhet om ASD hos kvinner
- Diagnostiseres ofte senere enn gutter og menn
Kvinner med normalt evnenivå
- Jenter blir ofte diagnostisert tidlig i tenårene eller enda senere

Kvinner med autisme

- Tilsynelatende bedre sosiale ferdigheter enn menn
 - Bedre til å imitere sosial atferd og fakter
 - Større emosjonelt vokabular
 - Jenter reagerer oftere på utfordringer med å bli stille og innadvendte og viser sjeldnere sinneutbrudd
- Passiv personlighetstype er vanligere hos jenter.
Stille, høflige og lydige
- Jenter kan vise mer fleksibilitet enn gutter
- Lek og interesser fremstår mer vanlige- om noe intense

Atferd og interesser

- Begrensede interesser eller særinteresser
- Begrenset med fantasilek og rollelek
- Begrenset atferdsrepertoar (gjentakelser/ ritualer/ generalisering)
- Vansker med å tilpasse seg forandring i omgivelser
- Opptatt av rutiner. Lite fleksibilitet. Vanskelig for å bryte atferdsmønstre
- Fokus på detaljer

Hva er en autismespektertilstand?

- Diagnosen
- Autismespekteret
- Stress og tilrettelegging

Sterke sider

- Se detaljer
- Tilegnelse av kunnskap
- God hukommelse for fakta
- Å holde fokus på samme tema over lang tid når interessant
- Ofte pålitelige, presise, pliktoppfyllende og nøyaktige
- Ofte ærlige
- Kan tenke annerledes, og derfor oppdage og finne ut av ting som andre ikke tenker

Stress

Begrepet stress

Normalt

- Beskyttelse i det daglige liv
- Dra nytte av energien i stressituasjonen

Stress

Usunt stress

- Langvarig og ukontrollert
- Overaktivt stresssystem
- Kan oppleve å bli sliten, passiv, bekymringer, søvnproblemer og vansker med konsentrasjon og hukommelse

Annerledes persepsjon/ persepsjonsforstyrrelser

- Hyper– eller hyposensitive
- Lyder
- Synsinntrykk
- Berøring
- Lukt, smak
- Smerte og temperatur

Organisering av egen tilværelse

Hvordan er det med å..

- Planlegge/ koordinere flere ting på en gang?
- Komme i gang med nye oppgaver, fortsette på oppgaver som er påbegynt?
- Skille viktig fra uviktig?
- Flexibilitet- Tilpasse seg endringer i omgivelser
- Generalisering av erfaringer og kunnskap?
- Styre følelser?
- Styre handlinger og holde tilbake impulser?

➔ **Forutsigbarhet blir viktig**

Sårbarhet for stress ved ASF

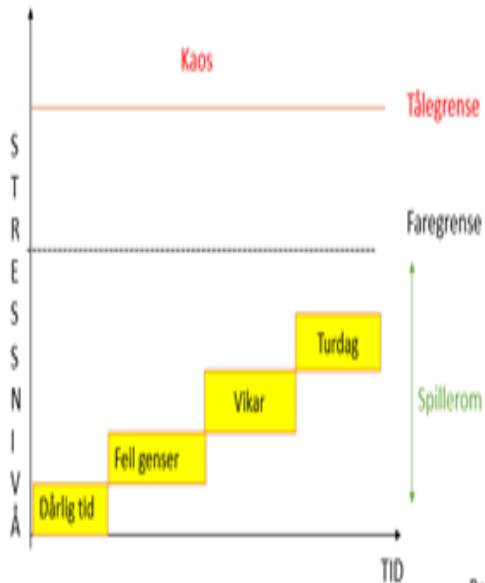
- Forståelsesvansker og endrede sanseopplevelser kan ofte medføre et høyere stressnivå hos personer med ASF
- Det skal mindre til før "tålegrensen" overskrides og det oppstår emosjonelle utbrudd eller at en trekker seg unna situasjonen
- For andre kan reaksjonene virke urimelige i aktuell situasjon

Stressmodellen

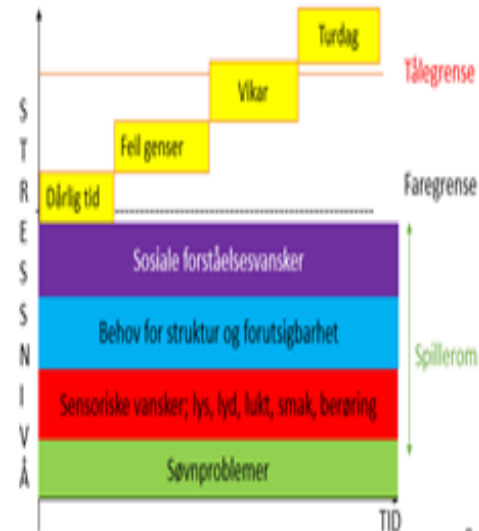
Alle mennesker har en grense for hvor mye stress de tåler

Person uten ASF

Basert på Uhrskov og Hejlskov Jørgensen, 2007

Person med ASF

Basert på Uhrskov og Hejlskov Jørgensen, 2007

Stressmodellen

Flere samtidige stressende hendelser → «Faregrense»

Ved flere belastende hendelser etter å ha passert faregrensen er det stor fare for at tålegrensen blir overskredet

Følelse av å miste kontrollen

Følelsene av uro/ ubehagelig

Oppeves som uoverkommelige å håndtere

Reaksjoner kan variere fra tilbaketrekning til frustrasjon og sinne

Tydelighet og forutsigbarhet motvirker stress

Forutsigbarhet og struktur

- Oversikt og planer
- Vite hva som skal gjøres
- Vite hva som forventes
- "Guide" for pauser og plutselig fritid

Tydelighet

- Ikke kommunisere om flere ting samtidig
- Fremheve det vesentlige
- Unngå for mange valg
- Åpne eller vage ytringer – bruk av "hint"

	 Dagsplan
	 Frokost
	 Skole
	 Pause
	 Trening
	 Matpause

Struktur

- Hva skal jeg gjøre ?
- Hvor skal jeg gjøre det ?
- Hvordan skal jeg gjøre det ?
- Hvor lenge skal jeg gjøre det ?
- Når skal jeg gjøre det ?
- Hva skal jeg gjøre etterpå ?
- Hvem skal jeg gjøre det med?

Respektfulle omgivelser motvirker stress

Andre kan være guide/ tolk i stedet for oppdrager

- Fremhever det som er viktig i hendelsen
- Sorterer viktighet, mål og rekkefølge
- Oppklarer misforståelser
- Brifer i forkant av nye oppgaver og situasjoner
- Er tydelig og vennlig
- Skriver ned det viktigste

Viktige ferdigheter hos bistandsyttere

- Forståelse og respekt for den enkelte person
- Være klar, tydelig og vennlig
- Konkret og entydig kommunikasjon (poengtert, detaljert, konkret)
- Si det selvsagte
- Unngå diskusjoner - Være guide og tolk i stedet for oppdrager!
- Bekreft følelser – passe nivå: ”nå ser du sint ut”
- Tilrettelegging av informasjon (eks visuell støtte og skriftlig informasjon)
- Stabilitet/struktur/rutiner/forutsigbarhet
- Holde avtaler

Fokuser på styrkene, men vær bevisst begrensningene!

Takk for oppmerksomheten!